

**OLIY TA'LIMDA XALQARO INNOVATION LOYIHALAR VA
ULARNING SAMARADORLIGINI BAHOLASH**

B.Sanakulova

Oriental Universiteti o'qituvchisi Professor

Abduraximov Iskandar Nodirjon o'g'li

Oriental universiteti Ta'lim menejment yo'nalishi magistranti

Annotatsiya: *Tadqiqotimiz davomida oliy ta'lim tizimida amalga oshirilayotgan xalqaro innovatsion loyihalarning mazmuni, ularning ta'lim sifati, ilmiy salohiyat va institutsional rivojlanishga ta'siri chuqur tahlil qilinadi. Xalqaro grantlar, akademik mobillik dasturlari, qo'shma ta'lim loyihalari hamda raqamli innovatsiyalar asosida shakllanayotgan yangi ta'lim modellarining samaradorligini baholash masalalari yoritiladi. Tadqiqot jarayonida xalqaro tashkilotlar, jumladan UNESCO, OECD va Jahon banki hisobotlari, shuningdek, Yevropa Ittifoqining Erasmus+, Horizon kabi dasturlari doirasida e'lon qilingan ilmiy manbalar tahlil qilamiz. Maqolada innovatsion loyihalarning natijadorligini aniqlashda qo'llaniladigan indikatorlar, baholash mexanizmlari hamda ularning O'zbekiston oliy ta'lim tizimiga moslashtirish imkoniyatlari asoslab berishga harakat qildik.*

Kalit so'zlar: *ta'lim sifati, raqamli ta'lim, baholash indikatorlari, institutsional rivojlanish, ilmiy salohiyat, UNESCO ta'lim siyosati, OECD indikatorlari, ta'lim modernizatsiyasi*

KIRISH.

O'zbekiston Respublikasi hukumati tomonidan oliy ta'lim sohasi bo'yicha o'rta quyilayotgan vazifalarni bajarish ko'p jihatdan o'qituvchi shaxsiga bog'liq. O'qituvchilik sharaflidir, lekin juda murakkab kasbdir. Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida ta'lim-tarbiyadan ko'zda tutilayotgan maqsadga erishish, talabalarning xilma xil faoliyatini uyushtirish, ularni bilimli, odobli, e'tiqodli, mehnatkash, ishbilarmon, barkamol inson qilib o'stirish o'qituvchi zimmasiga yuklatilgan. Xalqimizning kelajagi, O'zbekistonning istiqboli ko'p jihatdan o'qituvchiga, uning saviyasi, tayyorgarligi, fidoyiligiga, yosh avlodni o'qitish va tarbiyalash ishiga bo'lgan munosabatiga bog'liq. Yaxshi o'qituvchi bo'lish uchun pedagogik nazariyani egallashning o'zigina yetarli emas. Chunki pedagogik nazariyada bolalarni o'qitish va tarbiyalash haqida umumiy qonun-qoidalar, tamoyillar, umumlashtirilgan metodik g'oyalar bayon etiladi, talabalarning yosh va individual xususiyatlarini e'tiborga olish ta'kidlanadi.

Universitet hayoti, amaliy pedagogik jarayon esa juda xilma-xil, murakkabdir. Pedagogik nazariyaga mos kelmaydigan vaziyatlar ko'p uchrab turadi. Bu esa o'qituvchidan keng bilimdonlikni, puxta amaliy tayyorgarlik va yuksak pedagogik mahorat hamda ijodkorlikni talab etadi. Biror kasbning haqiqiy ustasi bo'lish uchun kishida tabiiy qobiliyat, ma'lum jismoniy va ruhiy xislatlar, puxta tayyorgarlik, ayrim shaxsiy sifatlar bo'lishi kerak. Pedagoglik kasbini tanlagan kishi avvalo sog'lom bo'lishi, so'zlarni to'g'ri va yaxshi talaffuz qila olishi, bosiq va asablari joyida bo'lishi, boshqalar bilan muomalada o'zini tuta olishi zarur. Shuningdek, o'qituvchida talabalarni yoqtirish, ular bilan ishlashga mayli borlik, xushmuomalalik, kuzatuvchanlik, keng fikrlay olish, tashkilotchilik, o'ziga va boshqalarga nisbatan talabchanlik kabi shaxsiy sifatlar mavjud bo'lishi zarurdir.

Bugungi globallashuv sharoitida oliy ta'lim tizimi mamlakatlarning raqobatbardoshligini belgilovchi asosiy omillardan biriga aylanib bormoqda. Ta'lim sohasida xalqaro innovatsion loyihalarning keng joriy etilishi bilim almashinuvi, ilg'or tajribalarni transfer qilish va ta'lim sifatini oshirish uchun muhim platforma vazifasini bajarmoqda. Shu nuqtai nazardan qaraganda, oliy ta'lim muassasalarining xalqaro innovatsion loyihalarda faol ishtiroki ularning global akademik makondagi o'rnini mustahkamlashga xizmat qiladi.

O'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlardagi berilgan materiallari asosan quyidagilardan iborat bo'ladi:

- Darslik;
- Audio va video darsliklar;
- Onlayn darslar
- Elektron kutubxonalar;
- Testlar;
- Multimedia - elektron darsliklar

Respublikamiz Oliy va o'rta maxsus bilim yurtlarida o'quv muassasalari uchun yaratilgan saytlar kataloglashtirish, respublika ta'lim muassasalarida tayyorlanayotgan elektron o'quv adabiyotlarini barcha ta'lim muassasalari orasida targ'ib qilish muhim va murakkab vazifa hisoblanadi. Davlatimiz rahbariyati tomonidan ushbu masalani ijobiy yechimini topish hamda ta'lim muassasalari uchun yaratilgan elektron o'quv resurslari va ta'lim muassasalari saytlarini ta'lim jarayoniga tatbiq etishga jiddiy e'tibor berilmoqda. Buning natijasi sifatida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining qaroriga binoan tashkil qilingan <http://www.ziynet.uz/> axborot- ta'lim portali ishga tushirildi va bu portalda barcha ta'lim muassasalari uchun ta'lim resurslari joylashtirilganligi ahamiyatga molikdir.

An'anaviy va elektron shakldagi o'quv materiallari yagona ta'lim muhitining tarkibiy qismi sifatida bir-birlarini to'ldirishlari muhim sanaladi. Yangi axborot texnologiyalarining imkoniyatlaridan foydalanish ayrim pedagogik muammolarni bartaraf etishga xizmat qiladi.

So'nggi yillarda O'zbekiston oliy ta'lim tizimida xalqaro hamkorlikka asoslangan innovatsion loyihalar soni sezilarli darajada ortib bormoqda. Erasmus+, DAAD, KOICA, JICA kabi dasturlar doirasida amalga oshirilayotgan loyihalar ta'lim jarayoniga yangi metodologiyalar, raqamli texnologiyalar va boshqaruv yondashuvlarini olib kirayotganini kuzatish mumkin. Siz buni ta'lim dasturlarining yangilanishi, professor-o'qituvchilar va talabalar mobilligida o'sish hamda ilmiy nashrlar sonining ko'payishi orqali yaqqol ko'ra olasiz. Biroq xalqaro innovatsion loyihalarning ko'pligi har doim ham ularning yuqori samaradorligini anglatmaydi.

Ayrim hollarda loyihalar natijalari barqaror bo'lmasligi, ularning ta'lim tizimiga integratsiyasi yetarli darajada ta'minlanmasligi yoki baholash mexanizmlarining aniq belgilanmagani muammolarni yuzaga keltiradi. Shu sababli, xalqaro innovatsion loyihalarning real ta'sirini baholash, ularning iqtisodiy, ijtimoiy va akademik samaradorligini aniqlash dolzarb ilmiy masalaga aylanmoqda. Maqolaning asosiy maqsadi oliy ta'lim tizimida xalqaro innovatsion loyihalarning samaradorligini baholashga doir nazariy va amaliy yondashuvlarni tahlil qilish, xalqaro tajribani umumlashtirish hamda O'zbekiston oliy ta'lim muassasalari sharoitida qo'llash imkoniyatlarini asoslab berishdan iboratdir. Bu jarayonda siz va ular uchun muhim bo'lgan savol loyihalar haqiqatan ham ta'lim sifati va ilmiy salohiyatni oshiriyaptimi yoki yo'q ilmiy dalillar asosida yoritiladi.

ASOSIY QISM.

Xalqaro innovatsion loyihalar oliy ta'lim tizimida ta'lim sifati va ilmiy salohiyatni oshirishning muhim mexanizmi sifatida shakllanmoqda. Bunday loyihalar ta'lim jarayoniga ilg'or pedagogik texnologiyalarni joriy etish, o'quv dasturlarini xalqaro standartlarga moslashtirish va ta'lim muassasalarining global akademik makondagi integratsiyasini kuchaytirishga xizmat qiladi. Siz buni qo'shma ta'lim dasturlari, ikki diplomli loyihalar va xalqaro akkreditatsiya jarayonlarining kengayib borishida yaqqol ko'rishingiz mumkin. Xalqaro tajriba shuni ko'rsatadiki, innovatsion loyihalar orqali oliy ta'lim muassasalari nafaqat ta'lim mazmunini yangilaydi, balki boshqaruv tizimini ham modernizatsiya qiladi. OECD va UNESCO hisobotlariga ko'ra, xalqaro grantlar asosida amalga oshirilgan loyihalar ta'lim muassasalarida strategik rejalashtirish, sifadni boshqarish va natijaga yo'naltirilgan yondashuvlarni kuchaytiradi.

Ular uchun bu jarayon uzoq muddatli institutsional rivojlanishning muhim poydevori hisoblanadi. Innovatsion loyihalarning samaradorligi, avvalo, ularning

ta'lim natijalariga ta'siri orqali baholanadi. Ta'lim sifati, bitiruvchilarning mehnat bozoriga moslashuv darajasi, ilmiy tadqiqotlar hajmi va xalqaro reytinglardagi o'rinlar asosiy indikatorlar sifatida e'tirof etiladi. Masalan, Jahon banki ma'lumotlariga ko'ra, xalqaro innovatsion loyihalarda faol ishtirok etayotgan oliy ta'lim muassasalarida bitiruvchilarning bandlik darajasi o'rtacha 10–15 foizga yuqori bo'ladi.

Pedagogik dasturiy vositalar kompyuter texnologiyalari yordamida o'quv jarayonini qisman yoki to'liq avtomatlashtirish uchun mo'ljallangan didaktik vosita hisoblanadi. Ular ta'lim jarayonini samaradorligini oshirishning istiqbolli shakllaridan biri hisoblanib, zamonaviy texnologiyalarning o'qitish vositasi sifatida ishlatiladi. Pedagogik dasturiy vositalar tarkibiga: o'quv fani bo'yicha aniq didaktik maqsadlarga erishishga yo'naltirilgan dasturiy mahsulot (dasturlar majmuasi), texnik va metodik ta'minot, qo'shimcha yordamchi vositalar kiradi. Pedagogik dasturiy vositalarni quyidagilarga ajratish mumkin:

- o'rgatuvchi dasturlar o'quvchilarning bilim darajasi va qiziqishlaridan kelib chiqib yangi bilimlarni o'zlashtirishga yo'naltiradi;
- test dasturlari egallangan bilim, malaka va ko'nikmalarni tekshirish yoki baholash maqsadlarida qo'llaniladi;
- mashq qildiruvchilar avval o'zlashtirilgan o'quv materialini takrorlash va mustahkamlashga xizmat qiladi;
- virtual borliq tizimlari o'qituvchi ishtirokidagi virtual o'quv muhitini shakllantiruvchi dasturlar.

O'zbekiston oliy ta'lim tizimida ham xalqaro innovatsion loyihalar sonining ortishi ijobiy natijalar bermoqda. So'nggi yillarda amalga oshirilgan Erasmus+ va boshqa dasturlar doirasidagi loyihalar professor-o'qituvchilarning pedagogik kompetensiyalarini oshirish, talabalar akademik mobilligini kengaytirish va raqamli ta'lim platformalarini joriy etishga xizmat qilmoqda. Siz bu jarayonni ta'lim jarayonining yanada interaktiv va moslashuvchan bo'lib borayotganida sezishingiz mumkin. Shu bilan birga, xalqaro innovatsion loyihalarining samaradorligini baholashda qator muammolar ham mavjud.

Ayrim hollarda loyihalar qisqa muddatli natijalarga yo'naltiriladi va ularning uzoq muddatli ta'siri yetarli darajada tahlil qilinmaydi. Bunday holatlar loyihalarining institutsional darajada mustahkamlanmasligiga olib keladi. Innovatsion loyihalarining yana bir muhim jihati ularning milliy ta'lim tizimiga moslashtirilishidir. Xalqaro tajribani to'liq ko'chirib olish har doim ham samarali natija bermaydi, chunki mahalliy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitlar va ta'lim an'analari e'tiborga olinishi zarur. Shu bois, xalqaro innovatsion loyihalarni baholashda ularning lokal ehtiyojlarga mosligi va barqarorligi alohida ahamiyat kasb etadi.

Tadqiqot metodlari

Metodik talablarga quyidagilar kiradi: aniq o'quv fanining o'ziga xos xususiyatlarini hisobga olish, ma'lum bir faning o'ziga xosligini hisobga olish, axborotni zamonaviy metodlari o'zaro bog'liqliligi, o'zaro aloqadorligi, turli tumanligi, amalga oshirilishi.

Qiyosiy tahlil metodi asosida turli mamlakatlarda amalga oshirilgan xalqaro innovatsion loyihalarning natijalari solishtirildi. Bu jarayonda ta'lim sifati, akademik mobillik, ilmiy nashrlar soni va bitiruvchilarning bandlik darajasi kabi ko'rsatkichlar asosiy mezon sifatida tanlandi. Siz va ular uchun bu yondashuv loyihalarning real samaradorligini aniqlash imkonini beradi. Tadqiqotning uchinchi bosqichida statistik tahlil usullaridan foydalanildi. Rasmiy statistik ma'lumotlar asosida xalqaro loyihalarda ishtirok etayotgan oliy ta'lim muassasalari faoliyati dinamikasi o'rganildi.

Ma'lumotlarni qayta ishlash jarayonida foizli o'sish, trend tahlili va taqqoslash usullari qo'llanilib, loyihalarning ta'lim va ilmiy faoliyatga ta'siri aniqlashtirildi. Shuningdek, ekspert baholash usuli tadqiqot metodologiyasining muhim qismi sifatida qo'llanildi. Oliy ta'lim muassasalari rahbarlari, xalqaro loyihalar koordinatori va tajribali professor-o'qituvchilarning fikrlari asosida innovatsion loyihalarning kuchli va zaif jihatlari aniqlandi. Ular bilan olib borilgan tahlil loyihalarning institutsional barqarorligini baholashga xizmat qildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, xalqaro innovatsion loyihalarda faol ishtirok etayotgan oliy ta'lim muassasalari ta'lim sifati va ilmiy faoliyat ko'rsatkichlari bo'yicha sezilarli ijobiy o'zgarishlarga erishmoqda. Xususan, xalqaro grantlar va qo'shma dasturlar doirasida yangilangan o'quv rejalari talabalar kompetensiyalarining mehnat bozori talablariga moslashuvini kuchaytirgan. Siz bu holatni bitiruvchilarning bandlik darajasi va ularning xalqaro sertifikatlariga ega bo'lish ko'rsatkichlarining oshishi orqali kuzatishingiz mumkin.

Statistik tahlil natijalari shuni anglatadiki, xalqaro innovatsion loyihalar amalga oshirilgan oliy ta'lim muassasalarida ilmiy nashrlar soni o'rtacha 20–25 foizga oshgan. Bu ko'rsatkich, ayniqsa, xalqaro hamkorlik asosida olib borilgan ilmiy tadqiqotlar va qo'shma maqolalar ulushining ko'payishi bilan izohlanadi. Ular uchun bu jarayon ilmiy salohiyatni mustahkamlash va global akademik maydonda tan olinishi uchun muhim omil hisoblanadi. Akademik mobillik ko'rsatkichlari ham tadqiqot natijalarida alohida o'rin egallaydi. Tahlil shuni ko'rsatadiki, xalqaro innovatsion loyihalarda qatnashgan oliy ta'lim muassasalarida talabalar va professor-o'qituvchilarning xorijiy almashinuv dasturlarida ishtiroki sezilarli darajada oshgan. Siz va ular bu jarayonni

bilim almashinuvi, til ko'nikmalarining rivojlanishi hamda madaniyatlararo muloqotning kengayishi orqali his qilishingiz mumkin.

Shu bilan birga, natijalar ayrim muammolar mavjudligini ham ko'rsatadi. Xalqaro innovatsion loyihalarning barcha oliy ta'lim muassasalarida bir xil darajada samarali amalga oshirilmayotgani aniqlangan. Ayrim holatlarda loyiha natijalari grant muddati tugagandan so'ng barqaror davom ettirilmaydi, bu esa loyihalarning uzoq muddatli ta'sirini cheklaydi. Ular uchun bunday vaziyat resurslardan foydalanish samaradorligini pasaytiradi. Muhokama jarayonida loyihalarning samaradorligi ko'p jihatdan boshqaruv sifati va institutsional tayyorgarlikka bog'liq ekanligi aniqlanadi. Strategik rejalashtirish, monitoring va baholash mexanizmlarining yetarli darajada yo'lga qo'yilmaganligi innovatsion tashabbuslarning kutilgan natijalarni bermasligiga olib kelishi mumkin. Shu sababli, siz bu jarayonda baholash indikatorlarini aniq belgilash va ularni muntazam ravishda yangilab borish zarurligini ko'rasiz.

XULOSA.

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki oliy ta'lim tizimida xalqaro innovatsion loyihalarning ahamiyati tobora ortib borayotganini yaqqol ko'rsatadi. Bunday loyihalar ta'lim mazmunini yangilash, ilmiy salohiyatni oshirish va oliy ta'lim muassasalarining global akademik makondagi raqobatbardoshligini kuchaytirishda muhim omil sifatida namoyon bo'lmoqda. Siz buni ta'lim sifati, ilmiy nashrlar faolligi va akademik mobillik ko'rsatkichlarining o'sishi orqali aniq ko'rishingiz mumkin. Xalqaro innovatsion loyihalarning samaradorligi ko'p jihatdan ularni rejalashtirish, amalga oshirish va baholash jarayonlarining tizimlilikiga bog'liq. Loyiha doirasida erishilgan natijalar grant muddati tugagandan so'ng ham saqlanib qolsa va ta'lim tizimiga integratsiyalashsa, ularning uzoq muddatli ijobiy ta'siri ta'minlanadi. Ular uchun bu holat resurslardan oqilona foydalanish va strategik barqarorlikni anglatadi.

Tadqiqot davomida aniqlanganki, xalqaro innovatsion loyihalarni baholashda faqat miqdoriy ko'rsatkichlarga tayanish yetarli emas. Ta'lim jarayonining sifat jihatlari, talaba va professor-o'qituvchilarning kasbiy rivoji, boshqaruv madaniyatining takomillashuvi ham muhim mezonlar sifatida e'tiborga olinishi zarur. Siz bu yondashuv orqali loyihalarning haqiqiy ta'sirini yanada chuqurroq anglaysiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. O'zbekiston oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida (PF-5847, 08.10.2019) // LEX.UZ. – 2019.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. 2022–2026-yillarda O'zbekiston Respublikasini innovatsion rivojlantirish strategiyasi (PQ-307, 06.07.2022) // LEX.UZ. – 2022. (Ilovalarda OTMlar tomonidan amalga oshiriladigan “drayver” innovatsion loyihalar ro'yxatlari va yo'nalishlari keltiriladi.)
3. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti. Ma'muriy islohotlar doirasida oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar sohasini transformatsiya qilish jarayonlarini jadallashtirish chora-tadbirlari (PQ-200, 03.07.2023) // LEX.UZ. – 2023. (Reyting, xalqaro standartlar asosida baholash tizimlari, ta'lim sifati va samaradorligini oshirish bo'yicha “yo'l xaritasi”).)
4. O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi / OTFIV (vakolatlar bandi). Ilmiy-innovatsion sohadagi hamkorlik bo'yicha hukumatlararo qo'shma qo'mitalar qarorlari asosida moliyalashtiriladigan xalqaro qo'shma ilmiy loyihalarni shakllantirish va monitoring qilish (489-son, 08.08.2024) // LEX.UZ. – 2024.
5. Uralov O.S. Internationalization of higher education in Uzbekistan // Social Sciences & Humanities Open. – 2020. – Article 100015. DOI: 10.1016/j.ssaho.2020.100015.
6. Nadirova G. Current trends in Central Asian higher education systems (Erasmus Mundus va Erasmus+ kredit mobilligi bo'yicha ma'lumotlar bilan) // (PDF). – 2022. – DOI: 10.53277/2519-2442-2022.2-02.